

Avizul Comitetului Economic și Social European privind criza financiară și impactul său asupra economiei reale

(aviz din proprie inițiativă)

(2010/C 255/02)

Raportor: dl CEDRONE

La 26 februarie 2009, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul său de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz din proprie inițiativă cu privire la

Criza financiară și impactul său asupra economiei reale.

Secțiunea pentru uniunea economică și monetară și coeziune economică și socială, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 13 noiembrie 2009. Raportor: dl CEDRONE.

În cea de-a 458-a sesiune plenară, care a avut loc la 16 și 17 decembrie 2009 (ședința din 16 decembrie), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 122 de voturi pentru, 75 de voturi împotriva și 33 de abțineri.

1. Concluzii și recomandări

1.1 În condițiile unei crize precum cea actuală, CESE consideră că este necesară o mare voință de coordonare a măsurilor, prin eforturi comune, pe măsura gravității situației, în vederea identificării acțiunilor și propunerilor pe termen scurt și lung care pot favoriza redresarea și evita repetarea evenimentelor aflate la originea dezechilibrelor actuale.

1.2 **Sectorul financiar internațional:** pe baza orientărilor deja propuse de CESE, se cuvine reamintită necesitatea adoptării operative a unui sistem de reguli care să permită libera circulație a capitalurilor și să introducă, în același timp, un sistem de supraveghere și de sancțiuni în măsură să împiedice reproducerea efectelor negative ale unui sistem scăpat de sub control. Aceste reguli trebuie să permită restabilirea unei piețe mai integre și mai transparente. Eliminarea paradisurilor fiscale, a secretului bancar și a anumitor mecanisme perverse din trecut legate de titlurile speculative pot favoriza, de asemenea, o astfel de evoluție. Trebuie revenit la distincția între bănci comerciale și bănci de investiții.

1.3 **Sectorul financiar european:** este necesară crearea unei piețe unice a finanțelor europene, astfel încât să fie asigurate nu doar o mai mare transparență, facilitarea tranzacțiilor și furnizarea de informații potrivite tuturor operatorilor, ci și un sistem de supraveghere încredințat BCE și sistemului băncilor centrale (SEBC-BCE), cu sarcini de orientare și coordonare pe plan internațional a activităților de supraveghere, în timp ce gestionarea cotidiană, controlul și supravegherea piețelor financiare din diversele țări vor putea fi încredințate organismelor naționale de supraveghere ⁽¹⁾.

1.4 **Sistemul monetar:** CESE consideră că este potrivit și necesar să se aprofundeze chestiunea sistemului monetar internațional, în vederea stabilizării piețelor de schimb și a evitării concurenței neloiale în cadrul OMC și al comerțului internațional.

1.5 **Sprijinirea economiei reale și a întreprinderilor: guvernanta economică**

— Ar fi necesară elaborarea unui al doilea plan european de sprijin, mai consistent, în ce privește resursele și punerea în aplicare a măsurilor în diversele sectoare economice din diferite țări (inclusiv prin reforme structurale) sau cel puțin, în subsidiar, a unui plan bine coordonat pentru a da un semnal pozitiv întreprinderilor și cetățenilor europeni în legătură cu valoarea adăugată și calitatea integrării europene.

— Trebuie reformulate în mod radical diferitele politici ținând de competența UE (fonduri structurale, coeziune, PAC, mediu, formare, cercetare, Strategia de la Lisabona etc.), plecând de la simplificarea procedurilor și regulamentelor.

— Trebuie finanțat un sistem de rețele europene (energie, transporturi, comunicații), prin lansarea unui împrumut comunitar și prin sprijinirea dezvoltării parteneriatelor public-privat.

— Trebuie adoptată o abordare comună de intervenție pentru băncile europene, pentru a le obliga să redeschidă liniile normale de creditare pentru întreprinderi, în condiții speciale pentru IMM-uri, de exemplu prin prelungirea termenelor de rambursare, crearea unui fond de garanție sau prin finanțări directe de către stat și de BEI.

— În cazurile în care aceste măsuri nu sunt posibile, trebuie să li se permită angajaților IMM-urilor accesul la măsurile de „amortizare socială”, cum ar fi asistența în caz de șomaj.

⁽¹⁾ Cf. Avizul CESE privind *Raportul de Larosière*, JO C 318, 23.12.2009, p. 57.

- Este necesară asigurarea unei mai bune coordonări a politicii fiscale, pentru a stimula cererea, redresarea și crearea locurilor de muncă, alături de măsuri de stimulare macroeconomică și monetară.
- Piața muncii, prea segmentată în prezent, trebuie să devină „mai europeană”, adică mai integrată, pe principiul vaselor comunicante, prin eliminarea obstacolelor care mai persistă în interiorul statelor membre și între acestea; este nevoie de o piață a muncii incluzivă, în măsură să-i integreze nu doar pe șomerii de lungă sau scurtă durată, ci și pe cei care nu au lucrat niciodată (aproape 100 de milioane de cetățeni europeni). Este de la sine înțeles că aceasta trebuie făcută cu respectarea standardelor sociale și economice ale angajaților din țările de destinație.
- Trebuie luate măsuri pentru atragerea investițiilor în industrie, inclusiv a investițiilor străine, asigurându-se că Europa oferă avantaje în comparație cu alte regiuni în ce privește legislația în domeniul concurenței, normele și acordurile ce favorizează ocuparea forței de muncă, productivitatea muncii și sistemele fiscale. Nivelul șomajului este un indicator al măsurii în care capacitatea umană din UE este ignorată de întreprinzători și de mediul de afaceri internațional.

1.6 *Ajutorarea cetățenilor europeni – coeziunea și guvernanta socială*; sunt necesare următoarele măsuri:

- încheierea unui acord între toate părțile interesate, un *pact european pentru creștere, dezvoltare durabilă, competitivitate și locuri de muncă*, care să așeze omul, coeziunea și solidaritatea în centrul sistemului economic și să evite ca angajații și cetățenii să suporte gravele consecințe ale crizei;
- preconizarea unor forme de participare a angajaților la viața întreprinderii, în vederea realizării și/sau extinderii *democrației economice*. În plus, este nevoie de îmbunătățirea și extinderea *dialogului social*;
- promovarea unei schimbări în *politica de consum*, atât în ce privește consumul privat, cât și cel colectiv (marile rețele, de exemplu), prin investiții care să îmbunătățească și disponibilizate serviciilor;
- sporirea fondului de adaptare la globalizare, lansarea unui program (împreună cu universitățile) în favoarea tinerilor doritori să înființeze o întreprindere și a angajaților concediați care vor să înceapă o afacere proprie, mai ales în domeniul alternativ al economiei sociale;
- adoptarea unor măsuri de reducere a taxării muncii;
- extinderea treptată a programului Erasmus, în vederea cuprinderii tuturor studenților care vor să participe la acesta;
- SIMPLIFICAREA, în măsura posibilului, a tuturor procedurilor comunitare;

- extinderea pactului la întreprinderile naționale și internaționale și la antreprenori, astfel încât aceștia să investească mai degrabă în statele membre decât altundeva și astfel să fie create locuri de muncă pentru excedentul de resurse umane al UE.

1.7 *Construirea unei Europe politice apropiate de cetățeni: guvernanta politică* (pe termen lung)

1.7.1 În viitor, va trebui să se evite ca prețul absenței Europei politice să fie suportat tot de cetățeni, așa cum au demonstrat-o din plin limitele măsurilor comunitare luate ca răspuns la criză, limite determinate nu de *excesul de Europa*, ci dimpotrivă, de *absența acesteia*. În acest sens, Tratatul de la Lisabona reprezintă un considerabil pas înainte. CESE va participa la noile mecanisme instituționale și va oferi consultanță noii Comisii și noului Parlament, în conformitate cu noile competențe conferite prin tratat.

1.7.2 UE trebuie să-și focalizeze atenția asupra *deficitului democratic* și a democrației instituțiilor sale, în special prin noi forme de participare directă a cetățenilor ei și a *societății civile*, care nu pot rămâne pasivi în cazul apariției unor noi nedreptăți și noi factori de putere.

1.7.3 Toate acestea fac necesar ca UE să capete o reprezentare eficientă pe plan extern, fiind nevoie de crearea unui *spațiu politic european*, dotat cu instrumente pentru a contrabalansa noile echilibre – formate în urma crizei la nivel internațional, pe plan economic și politic – ce riscă nu numai să-i sărăcească pe cetățeni, ci și să le afecteze drepturile. Așa cum a fost deja menționat, CESE va sprijini acțiunea înaltului reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate și va continua să ofere consultanță pe tema rolului societății civile pe scena internațională.

2. *Introducere*

2.1 În calitate de reprezentant al economiei reale și al societății civile organizate, Comitetul Economic și Social European (CESE) a considerat că este oportună elaborarea prezentului aviz din proprie inițiativă, oferind astfel o viziune de ansamblu asupra crizei și sugerând propuneri pentru Comisie și Consiliu, în special în ce privește restabilirea fluxurilor financiare pentru întreprinderi, creștere și locuri de muncă.

2.2 Într-adevăr, ani de-a rândul, ne-am confruntat cu consecințele unei euforii generalizate (Samuelson), provocată de informații imprecise, care amplificau vocea „experților”, garantau „validitatea” evenimentelor și superioritatea modelului „valabil”, susținând că piața ar regulariza totul și ar elimina, mai devreme sau mai târziu, excesele.

2.3 Cu toate acestea, CESE este convins că eforturile întreprinderilor și lucrătorilor, printr-un angajament responsabil în plan economic și social, vor imprima o evoluție pozitivă în această perioadă de criză, dacă vor fi sprijinite cum trebuie de autoritățile publice naționale și europene.

3. Unde ne aflăm? Criza financiară internațională

3.1 **Origini:** Originile crizei sunt prea cunoscute pentru a fi necesară o nouă analiză a lor. Cu toate acestea, CESE consideră util să reamintească cel puțin două cauze care constituie premisele crizei: prima este evoluția finanțelor internaționale care, susținute de o cultură economică ultraliberală, au sfârșit prin a se alimenta mai degrabă pe sine decât economia reală, provocând o mega-inflație financiară, iar a doua cauză este existența a nu prea multe reguli, și acestea prea puțin respectate. Regulile existente nu au funcționat sau nu au fost aplicate de organisme de supraveghere și de agențiile de rating, al căror comportament a făcut ca piețele să fie mai puțin transparente ⁽²⁾.

3.1.1 În prezent este evident că, în interiorul bulei financiare, bancherii erau implicați, conștient sau nu, în activități cu risc ridicat, pentru care dispozițiile și precauțiile erau total necorespunzătoare. În sectorul de retail bancar, urmărindu-se maximizarea volumului afacerilor, au fost făcute împrumuturi imprudente, prin ipotecare sau cărți de credit. În domeniul băncilor de investiții, aceste împrumuturi și alte activități, precum finanțarea achizițiilor pe datorie (*LBO – leveraged buy-outs*), au fost prezentate în repetate rânduri ca produse derivate complexe și comercializate fără să fie cercetate în detaliu sau cu rezervele de rigoare. Este clar că au existat stimulări neadecvate pentru manageri și membrii personalului, ale căror activități afectau profilul de risc al băncii, și că recompensele personale, ca rezultat al acestor stimulări, au prevalat asupra intereselor celor mai multe părți interesate din sistemul bancar și ale cetățenilor necunoscători care dobândiseră titlurile. O astfel de situație nu justifică însă practicile improprii și abuzurile săvârșite fără scrupule la care am fost martori. Acesta este un comportament care a păgubit întregul sistem financiar, punându-l într-o lumină negativă.

3.2 **Cauze:** această situație a putut degenera din cauza absenței acțiunii politice și a omisiunilor și erorilor comise, de asemenea, de guverne, nu doar în ce privește domeniul financiar, ci și în ce privește politicile macro-economice și monetare, la nivel global, precum și, de exemplu, în contextul politicii bugetare laxă a Statelor Unite. UE a fost lipsită de instrumente de acțiune suficiente, operând cu un model economico-social acuzat din toate părțile ca fiind izvorul tuturor relelor, cu organisme internaționale prea slabe pentru a putea interveni. Această perioadă a durat prea mult. Puterea politică a folosit adesea globalizarea drept pretext, aruncând asupra acesteia toate păcatele, purtând astfel o mare răspundere pentru cauzele care au dat naștere crizei ⁽³⁾.

(2) Cf. Avizul CESE privind *Raportul Grupului de Larosière*, JO C 318, 23.12.2009, p. 57, și Avizul CESE privind *Planul european de redresare economică*, JO C 182, 4.8.2009, p. 71.

(3) Cf. Avizul CESE privind *Raportul de Larosière*, JO C 318, 23.12.2009, p. 57.

3.3 **Consecințe:** efectele au fost dezastruoase, dar nu trebuie cedat pesimismului. Din păcate, o parte a economiei financiare nu a funcționat, din cauza euforiei și a avidității, a speculației și a unui climat de iresponsabilitate generală. Concentrarea bancară (așa de mare încât a generat autosugestia că „băncile sunt prea mari pentru a da faliment”!) și eșecul în gestionarea riscurilor nu puteau decât să provoace consecințele actuale, printr-un efect de domino care a fost de neoprit. Astfel că, din financiară, cum era la început, criza s-a transformat într-una macroeconomică și s-a propagat la economia reală. De aceea ne găsim astăzi confrunțați cu o **criză financiară** care a afectat sectoarele de producție, provocând o **criză economică, monetară, comercială și socială** și, ca atare, o criză de încredere.

3.3.1 Trebuie recunoscut cu toată sinceritatea că ultimele trei decenii au cunoscut o dezvoltare și o creștere economică fără precedent în lumea întreagă, mai ales în țările în curs de dezvoltare. Această creștere a fost posibilă în special datorită dezvoltării piețelor financiare, de pe urma căreia au profitat mulți, cu convingerea că această evoluție s-ar putea prelungi în timp, fără probleme.

3.3.2 Desigur, criza va avea consecințe asupra reorganizării puterilor la nivel global și național, așa cum a arătat reuniunea G20 de la Pittsburgh. După încheierea crizei va apărea o nouă „geografie” economică și politică. Astfel, criza inițial financiară se transformă într-o criză la nivel macroeconomic, care se propagă în economia reală și determină **scăderea PIB-ului**, precum și o **creștere dramatică a șomajului**. În acest context, CESE se întreabă care vor fi locul și rolul UE în viitor.

4. Ce este de făcut? Instrumentele de intervenție și de combatere a crizei

4.1 Reorganizarea sistemului financiar

4.1.1 CESE consideră satisfăcătoare rezultatele reuniunilor G20 de la Londra și, respectiv, G8 de la Aquila, care au dezmințit previziunile pesimiste și au demonstrat că economia și finanțele mondiale trebuie reglementate numai în mod coordonat. În acest cadru, a fost acceptat principiul *governanței globale*, care redă politicii locul pe care îl merită. Se speră că și guvernele europene vor trage concluziile necesare în acest sens (punctul 4.4). Rezultatele reuniunii vor trebui totuși să-și găsească o aplicare concretă și eficientă, prin modificările aduse de acordurile Basel 3 în plus față de cele operate de Basel 2, referitoare la reorganizarea și reforma organismelor internaționale.

4.1.1.1 Desigur, ar fi fost de dorit ca, la summitul G20 de la Pittsburgh care a urmat, faptele să vină în continuarea bunelor intenții. În realitate, a fost evitată confruntarea cu adevăratele probleme recurente: reglementările și reformele sistemului financiar ^(?), dezechilibrele comerciale dintre SUA și China, structura societății pe acțiuni, creșterea șomajului etc. Ca atare, dacă nu se

intervine, se menține riscul ca „unii vectori ai intereselor financiare să considere criza drept un obstacol minor și că le este îngăduit să înceapă să se comporte ca înainte” (4).

4.1.2 CESE consideră că rolul organismelor de supraveghere trebuie consolidat (5) dar, înainte de toate, trebuie să fie în stare corectă de funcționare, să fie autonome în raport cu puterea politică și să dispună de putere de sancționare. Trebuie eliminate paradisurile fiscale sau făcute să fie transparente, pentru a nu servi spălării banilor sau evaziunii fiscale. Într-adevăr, lipsa transparenței constituie principala problemă. Oricine trebuie să cunoască adevărata natură a împrumuturilor bancare, a activelor, a rezervelor și a tipurilor de riscuri bancare.

4.1.3 CESE dorește ca orientările și deciziile (puține!) luate la Londra, la Aquila și la Pittsburgh să constituie o cotitură, într-un termen rezonabil, prin (re)introducerea unei noi culturi economice și de piață, mai puțin ideologică și mai transparentă. Pe de altă parte, trebuie vorbit cu prudență despre morala sau etica pieței financiare, cum ar dori unii: aceasta ar putea fi considerată o provocare de cei care plătesc din greu pentru această criză. Ar trebui să se vorbească mai degrabă de drepturi, sancțiuni, de reguli și de instrumente de aplicare a acestora.

4.1.4 Acesta este modul cel mai convingător pentru restabilirea încrederii consumatorilor și, în consecință, pentru relansarea cererii. Este nevoie de un nou limbaj economic, care să vorbească de economia reală, de investiții, locuri de muncă, riscuri, drepturi, obligații și de menținerea concurenței.

4.1.5 CESE consideră că actorii din economia reală (întreprinderile și angajații) trebuie să-și facă auzite cu mai multă forță vocea și argumentele, să-și revendice rolul vital pentru favorizarea dezvoltării economice, a dezvoltării sociale, a competitivității, inovării, creșterii și creării locurilor de muncă. Ar trebui ca și responsabilii politici să facă la fel.

(4) *Situația sistemului financiar bancar (Situation of the financial and banking system)* – articol comun, semnat de Christine Lagarde, ministrul economiei, industriei și forței de muncă din Franța și de ministrul de finanțe din Suedia (Anders Borg), Olanda (Wouter Bos), Luxemburg (Jean-Claude Juncker), Spania (Elena Salgado Mendez), Germania (Peer Steinbrück) și Italia (Giulio Tremonti), apărut în mai multe publicații europene la 4 septembrie 2009.

(5) Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind supravegherea macroprudențială comunitară a sistemului financiar și de înființare a unui Comitet european pentru riscuri sistemice – COM(499) final, 23.9.2009; Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de înființare a Autorității Bancare Europene – COM(501) final, 23.9.2009; Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de înființare a Autorității europene pentru asigurări și pensii ocupaționale – COM(502) final, 23.9.2009; Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de înființare a Autorității europene pentru valori mobiliare și piețe – COM(503) final, 23.9.2009.

4.1.6 **Sistemul monetar** internațional ar trebui, de asemenea, reconsiderat. Astfel, în timpul reuniunilor G20 (Londra), G8 (Aquila) și, din nou, G20 (Pittsburgh), tema funcționării și reformei sistemului monetar internațional, cu excepția realocării cotelor în cadrul FMI, nu a fost considerată drept prioritate centrală, în vederea reșezării economiei mondiale pe calea creșterii durabile. Cu toate acestea, dacă vor fi aplicate, unele din angajamentele asumate de G20 și G8 ar putea avea un puternic impact asupra piețelor de schimb și, ca atare, asupra modului de funcționare al acestui sistem.

4.1.6.1 Deciziile luate, de a acorda asistență țărilor în curs de dezvoltare și, în special, celor din Africa, de triplare a resurselor Fondului Monetar Internațional (până la 750 de miliarde de dolari) și de alocare a altor 250 de miliarde pentru drepturile speciale de tragere (DST), în vederea sprijinirii financiare a economiilor țărilor afectate cel mai mult de criză, oferă un prim element de reflecție privind uriașa masă de dolari care va fi pusă în circulație pentru a sprijini țările cu valori înalte ale deficitului de cont curent.

4.1.6.2 În al doilea rând, creșterea datoriei publice a Statelor Unite (care va atinge în următorii trei ani 100 % din PIB), în urma noii politici de cheltuieli finanțate prin deficit, promovată de președintele Obama pentru a scoate țara din recesiune, va da un impuls suplimentar emiterii unei uriașe mase de dolari, cu grave consecințe pentru sistemul economic internațional. Aceeași situație a mai fost întâlnită în a doua jumătate a anilor '60 și a determinat devaluarea dolarului și prăbușirea – în 1971 – a sistemului de rate de schimb fixe, stabilit prin acordurile de la Bretton Woods.

4.1.6.3 Această situație îi preocupă mai ales pe chinezi, ale căror rezerve valutare au crescut cu 5 000 de miliarde de dolari în ultimul deceniu, acestea continuând probabil să crească în următorii ani (chiar dacă într-un ritm mai scăzut), China temându-se astfel că deprecierea dolarului va determina probabil deprecierea enormelor sale rezerve valutare.

4.1.6.4 Euro, care a devenit în câțiva ani cea de-a doua monedă internațională de rezervă, nu constituie o alternativă valabilă de înlocuire a dolarului, oricât de potrivit și de preferabil ar fi acest lucru, și, cu atât mai puțin, în pofida dorinței autorităților monetare chineze, nu este posibilă crearea unei *monede supranaționale de rezervă*, care să fie reprezentată de DST și care să fie utilizată nu doar între guverne și instituții internaționale, așa cum se întâmplă în prezent, ci și ca instrument de plată a tranzacțiilor comerciale și financiare internaționale. Emiterea unor noi DST este, fără îndoială, un mijloc util de creare a unor rezerve suplimentare pentru economiile caracterizate prin deficit de cont curent, dar nu poate reprezenta soluția pe termen lung la criza actuală.

4.1.6.5 Este foarte probabil și, de altfel, preferabil, ca euro să-și asume din ce în ce mai mult caracteristicile unei monede internaționale de rezervă și de referință pentru determinarea prețului bunurilor de pe piețele internaționale, dar CESE dorește ca moneda chinezească, reprezentanta unei economii cu un rol din ce în ce mai determinant în contextul economic mondial, să iasă de sub protecția care i-a fost acordată de autoritățile chineze (timp de zece ani, yuanul *renminbi* a fost legat de dolar și doar începând cu 2005 valoarea sa a fost determinată în funcție de un coș alcătuit din mai multe devize). *Renminbi* trebuie să devină o valută liber convertibilă pe piețele internaționale.

4.1.6.6 În opinia CESE, ar trebui depuse mai multe eforturi pe plan internațional. China nu ar trebui să aibă posibilitatea – ca până acum – de a miza pe o creștere susținută de exporturi, prin acumularea excedentelor de cont curent și cerând altora să preia problemele de gestionare a ratei de schimb de pe piețele internaționale, la care ea însăși a contribuit prin politicile monetare și fiscale de favorizare a acumulării de economii și a reducerii cheltuielilor interne.

4.1.6.7 Sistemul monetar mondial, bazat pe regimul cursurilor de schimb variabile, se caracterizează prin fluctuații permanente și accentuate ale valurilor, din cauza speculei. Această situație, cu impact foarte nociv asupra economiei mondiale, ar putea fi corectată prin încheierea unui acord politic între băncile centrale din principalele țări industrializate. Astfel, acestea s-ar angaja să intervină, de comun acord, atunci când o monedă ar fi supusă unor presiuni prea puternice în sensul creșterii sau al scăderii, pentru a menține volatilitatea cursurilor de schimb în limite rezonabile.

4.1.7 **Elaborarea unor reguli europene privind finanțele** – în vederea realizării unei piețe unice europene a finanțelor ⁽⁶⁾. În ciuda normelor în vigoare pe plan european și a monedei euro, suntem încă departe de acest obiectiv, inclusiv în statele din zona euro. Criza a demonstrat că trebuie acționat fără întârziere în această direcție, prin reforme adecvate, care să meargă dincolo de tot ce a fost făcut până acum, așa cum își propun Raportul de Larosière și Comisia. În acest mod, și BCE ar putea fi în măsură să acționeze mai rapid și cu mai multă flexibilitate. Nu trebuie uitat că obiectivul principal al sectorului financiar este cel de sprijinire a întreprinderilor, de stimulare a spiritului întreprinzător, a creșterii și a creării locurilor de muncă: un rol care ar putea fi favorizat de o piață financiară reformată, mai concurențială, mai transparentă și mai integrată, ținând seama de diferitele sale aspecte.

4.2 Sprijinirea economiei reale

4.2.1 În recenta comunicare a Comisiei, adresată Consiliului European de primăvară 2009 și prezentată sub ambițiosul titlu „Stimularea redresării economice europene” ⁽⁷⁾, restabilirea încrederii cetățenilor și a operatorilor economici este prima măsură de intervenție pentru depășirea crizei actuale, pentru creșterea cererii și crearea a noi locuri de muncă. Este necesar ca măsurile propuse să producă efecte concrete și să nu rămână doar la stadiul de manifestare a bunelor intenții.

4.2.2 CESE consideră în special că locurile de muncă și lipsa lichidităților pentru întreprinderi reprezintă problema centrală care trebuie înfruntată ⁽⁸⁾. Recente estimări ale OIM indică dispariția a aproximativ 40 de milioane de locuri de muncă de la începutul crizei, în decembrie 2007 (din care 7 milioane doar în zona OCDE), iar previziunile pentru viitor sunt mai degrabă pesimiste. Surmontarea acestei drame sociale poate veni doar din restabilirea

încrederii în funcționarea piețelor și din măsurile publice de intervenție în favoarea creșterii, competitivității, inovării și ocupării forței de muncă. Europa are nevoie de o politică economică și de un program care să fie atrăgător pentru întreprinderi, să le ajute pe acestea să se dezvolte și să creeze locuri de muncă!

4.2.3 CESE împărtășește pe deplin obiectivul asumat de Comisie. Măsurile cuprinse în comunicare trebuie sprijinite pentru că urmăresc urgențe din sectorul bancar și financiar, în sensul favorizării economiei reale și al valorificării pieței interne europene. Ele scot însă în evidență o abordare tradițională și deloc inovatoare, centrată pe o mai bună utilizare a politicilor economice sectoriale, gestionate în mod direct de Comisia Europeană sau coordonate de aceasta.

4.2.4 Restabilirea încrederii operatorilor economici și a cetățenilor europeni în capacitatea instituțiilor comunitare și a autorităților naționale de a depăși criza se naște din recunoașterea faptului că actuala criză nu este imputabilă doar fenomenelor – desigur – dramatice, însă conjuncturale și nici imperfecțiunilor sau neajunsurilor pieței.

4.2.5 Specificitatea crizei economiei mondiale și europene rezidă tocmai în cauze mai profunde și mai sistemice, legate de valorile etice și morale (responsabilitate, legalitate, justiție socială) aflate la baza societății moderne și care inspiră acțiunile din toate domeniile vieții economice, sociale și civile. Încrederea în funcționarea sistemelor economice și financiare nu poate fi restabilită doar prin acționarea „mecanismelor” de piață care au funcționat defectuos, ci prin politici europene, macro- sau microeconomice.

4.2.6 Deși este împărtășită abordarea generală a problemelor actuale, soluțiile propuse în comunicarea Comisiei par insuficiente sau, oricum, prea puțin eficiente în raport cu schimbările care ar trebui stimulate atât în cadrul diverselor sisteme de producție naționale, cât și la nivelul politicilor europene și internaționale, în vederea favorizării creșterii economice a statelor membre. Aceasta cu atât mai mult cu cât criza se manifestă cu efecte negative mai mari în Europa (cu un PIB mai mic) decât în SUA, acestea din urmă reacționând printr-un program puternic și unitar și prin intervenții publice mai ample și mai eficiente. UE ar trebui să stimuleze adoptarea unor măsuri armonizate la nivelul statelor membre. De aceea, ar trebui ca UE să elaboreze un alt plan de intervenție, mai eficient și mai omogen decât primul.

4.2.7 Dacă procesul de reflecție se limitează la măsuri pe termen scurt și mediu de relansare a economiei europene, CESE consideră că atenția și resursele financiare ale UE și ale statelor membre ar trebui să se concentreze mai întâi pe un număr restrâns de măsuri, dar cu efecte de mare amploare asupra diverselor piețe și asupra operatorilor economici în general. Aceste intervenții ar trebui să vizeze restabilirea încrederii în funcționarea sistemului financiar, îmbunătățirea Planului european de redresare economică, modificările ce trebuie aduse principalelor politici de intervenție a Uniunii, sprijinirea statelor membre afectate mai grav de criză, începând cu țările din Europa de Est.

⁽⁶⁾ Cf. nota 3.

⁽⁷⁾ COM(2009) 114 final, *Stimularea redresării economice europene*, 4.3.2009.

⁽⁸⁾ Cf. Avizul CESE privind rezultatele Summitului privind ocuparea forței de muncă, JO C 306, 16.12.2009, p. 70.

4.2.8 Restabilirea încrederii în funcționarea sistemului financiar. Relansarea economiei europene este posibilă prin restaurarea stabilității și eficienței piețelor financiare, cu respectarea noilor reguli și a noilor sisteme de supraveghere macro- și micro-economică, care asigură o funcționare ordonată și responsabilă la nivel internațional. Sectorul financiar ar trebui să revină la rolul său tradițional și propriu, pentru promovarea creșterii economice, adică la finanțarea activităților reale ale operatorilor (întreprinderi, familii, rețele și servicii, infrastructură, mediu și energie).

4.2.8.1 Cu toate acestea, problema intervențiilor masive ale statelor, din păcate inevitabile, în sprijinul sistemului bancar rămâne nerezolvată. CESE consideră că această situație nu poate dura mult timp și că este necesară găsirea unei *strategii de ieșire* în cazul acestor măsuri, prin impunerea, în mod sistematic, a unor condiții pe care sistemul bancar să le respecte, de exemplu printr-o restructurare internă, în vederea îmbunătățirii cantității și calității rezervelor înscrise în bilanț. O astfel de strategie ar trebui să relanseze piața creditelor și sectorul financiar internațional, în mod independent și transparent, evitându-se astfel repetarea evenimentelor recente.

4.2.8.2 În ce privește întărirea controlului și sporirea transparenței operațiunilor financiare, dorite de Comisie și evidențiate de G20 la Londra, de G8 la Aquila și, din nou, de G20 la Pittsburgh, și ținând cont și de propunerea de reformă a sistemului financiar european anunțată de Comisie și de Consiliu, pe care o va examina, CESE consideră că, dacă supravegherea financiară va fi încredințată unui nou organism autonom european, acesta ar trebui, în orice caz, să dispună de posibilități reale de intervenție ⁽⁹⁾.

4.2.8.3 O astfel de opțiune ar trebui să favorizeze procesul de armonizare necesară a diverselor legislații existente în Europa în domeniul supravegherii financiare, precum și capacitatea acestora de a aplica sancțiuni.

4.2.9 Îmbunătățirea Planului european de redresare economică

4.2.9.1 Într-un aviz anterior ⁽¹⁰⁾, CESE a avansat ipoteza unei revizuirii profunde a Planului de redresare propus de Comisie, nu doar și nu atât în termeni de resurse financiare, considerate insuficiente în raport cu amploarea crizei, cât, mai ales, pentru a articula și impune în mod diferit măsurile ce trebuie adoptate de statele membre, în vederea sprijinirii redresării.

4.2.9.2 Condițiile de acces la aceste măsuri, indiferent de ce sectoare sunt considerate în prezent drept prioritare din punctul de vedere al nevoilor financiare (sectorul automobilelor, construcții, IMM-uri etc.), vor trebui să asigure coerența și uniformitatea măsurilor aplicate, cu respectarea deplină a regulilor definite de piața internă europeană.

4.2.9.3 De altfel, nu este de dorit ca inițiative izolate finanțate prin planul european, din cota acoperită de bugetul comunitar sau din cea aparținând guvernelor naționale pentru măsuri de urgență în întreprinderi, în sectoarele sau țările aflate în criză, să poată da naștere din nou, într-un mod sau altul, unor situații de privilegiere sau de protecție a anumitor sectoare industriale, în detrimentul altora.

4.2.9.4 Piața unică reprezintă unul din motoarele fundamentale ale economiei europene, consolidarea și dezvoltarea sa constituind cea mai bună garanție pentru promovarea inițiativelor productive și pentru crearea unor noi locuri de muncă. Coordonarea și controlul măsurilor prevăzute de acest plan la nivel european și național vor trebui să garanteze cetățenilor europeni că Uniunea este capabilă să gestioneze ajutoarele financiare, cu respectarea legislației comunitare și în interesul populației și al regiunilor care se dovedesc mai vulnerabile la criză.

4.2.9.5 În opinia CESE, în cadrul acestor măsuri de sprijinire a activităților productive trebuie acordată o atenție specială IMM-urilor (printr-un plan specific de finanțare preferențială și cu proceduri simplificate; cf., în acest sens, *Small Business Act*). Planul european nu explicitează îndeajuns tipurile de măsuri ce trebuie aplicate pentru susținerea redresării întreprinderilor mici și mijlocii. În ce privește întreprinderile mai mici, a căror contribuție globală la crearea de locuri de muncă în UE este foarte importantă, CESE consideră că inițiativele trebuie formulate într-un cadru de referință macroeconomic, care să țină cont de specificul național și de cel local, de diversele niveluri de specializare sectorială și de diferitele necesități în termeni de noi competențe, tehnologii inovatoare și de infrastructură de servicii acordate întreprinderilor.

4.2.9.6 Fără a dispune de un cadru de referință adecvat la nivel european și național privind perspectivele de creștere a IMM-urilor, apare riscul – așa cum s-a întâmplat deja în trecut – al fragmentării și scindării măsurilor, având ca rezultat asistarea tuturor întreprinderilor, fără ca vreuna dintre acestea să fie cu adevărat ajutată să crească în volum sau să-și îmbunătățească produsele și serviciile furnizate.

4.2.9.7 CESE consideră de asemenea că dialogul social și concertarea, însoțite de o participare sporită a întreprinderilor, a sindicatelor și a organizațiilor economiei sociale, ar putea contribui la depășirea crizei.

4.2.10 Modificări ce trebuie aduse principalelor politici ale UE

4.2.10.1 CESE consideră că, pentru a restabili încrederea operatorilor europeni, este nevoie și de o schimbare profundă a modurilor în care Comisia gestionează politicile comune în importante sectoare economice și sociale, în special politica de coeziune. În

⁽⁹⁾ Cf. Avizul CESE privind *Raportul Grupului de Larosière*, JO C 318, 23.12.2009, p. 57. Cu prilejul luării sale de cuvânt din cadrul sesiunii plenare a CESE din 30 septembrie 2009, dl Barroso s-a exprimat, de asemenea, în acest sens.

⁽¹⁰⁾ Cf. Avizul CESE privind *Planul european de redresare economică*, JO C 182, 4.8.2009, p. 71.

ce privește această politică, CESE a elaborat deja un aviz ⁽¹¹⁾ în care a formulat numeroase propuneri de modificare.

4.2.10.2 Grava criză economică, prezentă în toate țările europene și care s-ar putea prelungi și în 2010, impune o reformă radicală în gestionarea fondurilor structurale (FEDER și FSE) și revizuirea măsurilor stabilite pentru perioada 2007-2013. Comisia elaborează în prezent unele propuneri de modificare pentru simplificarea procedurilor, accelerarea plăților și redefinirea domeniilor de intervenție ale anumitor politici sectoriale, dar aceste măsuri sunt încă insuficiente, deși sunt necesare pentru menținerea coeziunii UE, amenințată în prezent de criză.

4.2.10.3 Efortul pe care CESE îl cere Comisiei, în vederea adaptării măsurilor preconizate la noile realități apărute în urma crizei internaționale, trebuie să fie mai consistent și necesită o regândire globală a acestor politici. Antagonismele apărute între administrațiile centrale și cele regionale în gestionarea resurselor fondurilor structurale, pentru a face față urgențelor, constituie un element suplimentar de reflecție pe tema modului în care trebuie „regândite” ajutoarele pentru regiunile cele mai defavorizate din Uniune.

4.2.10.4 În ce privește politicile de coeziune, CESE consideră, de asemenea, că trebuie formulate priorități sectoriale și locale specifice pentru fiecare stat beneficiar al acestor resurse, astfel încât resursele comunitare și naționale să fie concentrate pe programele și proiectele considerate a avea un mai mare impact economic și social. Coerența în selectarea măsurilor, coordonarea la nivel european și național a politicilor de asistență acordată întreprinderilor, programele comune de formare a specialiștilor și de creare de noi competențe – acestea sunt principiile din care trebuie să se inspire revizuirea orientărilor politicii de coeziune.

4.2.10.5 Pe scurt, criza ar trebui să reprezinte pentru UE nu doar ocazia de a îmbunătăți utilizarea politicilor existente, ci și de a aplica politici noi: îmbunătățirea infrastructurii și lansarea, de exemplu, a unui plan în favoarea mediului, crearea unor noi **rețele europene** pentru energie și comunicații (precum banda largă), printr-o **finanțare publică europeană** (sub formă de euro-obligațiuni?) etc. Toate aceste inițiative ar da un impuls extraordinar relansării economice.

4.2.10.6 În opinia Comitetului, criza oferă o ocazie extraordinară pentru lansarea unei reflecții profunde privind **bugetul comunitar** așa cum se prezintă el în prezent, atât pe plan cantitativ cât și calitativ, și pentru a decide, eventual printr-un grup de experți, asupra **politicii fiscale**, un aspect fundamental pentru creștere și dezvoltare, care nu mai poate fi eludat sau utilizat la nivel european în scopuri de dumping social și economic.

⁽¹¹⁾ Cf. Avizul CESE privind *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, către Consiliu, către Comitetul Economic și Social European și către Comitetul Regiunilor privind rezultatele negocierilor referitoare la strategiile și programele din domeniul politicii de coeziune pentru perioada de programare 2007-2013*, JO C 228, 22.9.2009, p. 141.

4.2.11 Sprijinirea statelor celor mai afectate de criză, în primul rând a celor din estul UE

4.2.11.1 În opinia CESE, Comisia trebuie să prevadă, dacă nu un fond ad-hoc pentru țările afectate cel mai mult de criză (propunere respinsă de cele mai influente state din UE), în orice caz un ansamblu de măsuri financiare și, prin intermediul BERD, în favoarea inițiativelor de stabilizare a economiilor mai slabe din UE, ceea ce se și întâmplă deja. În acest context, țărilor din est trebuie să li se acorde o atenție specială și, în consecință, trebuie prevăzute instrumente specifice în acest scop. Motivele subiacente acestei solicitări de măsuri specifice destinate acestor țări sunt multiple. În caz contrar, prăbușirea celui de-al doilea pilon al integrării (cel al extinderii) va antrena și căderea pieței unice.

4.2.11.2 UE trebuie să se confrunte în lunile – și anii – care vin cu situații foarte greu de rezolvat: criza economică și a locurilor de muncă, conflicte sociale, reforme instituționale, diferențele dintre statele membre, toate acestea într-un context de euro-scepticism crescând la nivelul partidelor politice, al guvernelor din multe state membre și al opiniei publice, foarte nemulțumite de deciziile luate la nivel comunitar.

4.2.11.3 Încrederea în modelul economic și social european, în capacitatea acestuia de a găsi soluții potrivite și în interesul tuturor statelor membre va fi restabilită dacă UE își va asuma problemele țărilor mai slabe, ajutându-le să depășească dificultățile în care se găsesc.

4.2.11.4 Criza cu care se confruntă multe țări din est în sectoarele creditării, serviciilor financiare și ale întreprinderilor manufacturiere nu este așa de amplă încât să constituie un obstacol insurmontabil pentru UE. Multe din aceste activități au luat ființă odată cu asistența și investițiile directe provenite din UE-15, iar acum, după procesul de armonizare care le-a fost impus pentru a deveni membri efectivi ai Uniunii, este dificil de imaginat că, sub pretextul politicii *de la caz la caz*, se va recurge doar la intervenții economice minime și de mică amploare. Aceasta ar fi o eroare strategică și economică, ireparabilă pe termen scurt și mediu, și, totodată, o formă de miopie politică foarte gravă, care ar putea prejudicia viitorul integrării europene.

4.3 Ajutorarea cetățenilor europeni

4.3.1 După criză „va fi găsit un nou echilibru, care nu va atinge însă nivelurile dinainte: oamenii vor trebui să accepte un nivel de viață inferior” ⁽¹²⁾. Dacă se va adevăra această previziune, singurul lucru clar va fi certitudinea celor care vor trebui – se speră, doar pentru o scurtă perioadă – să trăiască la un nivel și mai scăzut.

⁽¹²⁾ John Nash, laureat al premiului Nobel pentru economie, octombrie 2008.

4.3.2 Riscul care trebuie evitat este ca întreprinderile și angajații să achite din nou nota de plată a salvării pieței, în vreme ce capitalul va migra spre piețe mai sigure, continuând să eludeze fiscalul. Vom putea asista astfel la o nouă reducere a veniturilor provenite din muncă, ceea ce va determina o delegitimare socială a economiei de piață. Dacă se dorește evitarea acestui risc, trebuie întărit și extins modelul european de economie socială de piață, reunind oamenii în centrul sistemului economic.

4.3.3 Din aceste motive, CESE consideră că guvernele și Uniunea ar trebui să acorde mai multă atenție și politicii fiscale, continuând să acționeze în mod coordonat, pentru a evita situațiile de inegalitate, incompatibile cu piața unică. În plus, ar trebui privilegiate acele reforme care extind baza de impozitare, mai degrabă decât creșterea cotei de impozitare, acordând mai multă importanță patrimoniului, decât activității întreprinderilor și celei productive.

4.3.4 Pe de altă parte, trebuie evitate consecințele dezastruoase pe care criza financiară le-ar putea avea asupra sistemelor de pensii din statele membre, așa cum s-a întâmplat în Statele Unite, unde unele fonduri de pensii au acumulat pierderi semnificative în urma crizei fondurilor speculative, astfel că angajații care au subscris la aceste fonduri au pierdut jumătate din valoarea economiilor realizate. În opinia CESE, ar trebui definite cadrele normative și tipurile de fonduri de pensii, în vederea protejării intereselor cetățenilor și ale angajaților europeni.

4.3.5 Creșterea in justiției și a inegalităților a redus și va reduce și mai mult spațiul de libertate; acest fenomen ar putea fi periculos pentru democrația țărilor europene și, mai ales, a UE, care suferă încă de un *deficit democratic* foarte greu de contracarat. În orice caz, acest fenomen reduce adeziunea noilor săraci la politicile care trebuie aplicate pentru depășirea crizei și pentru promovarea unei dezvoltări durabile.

4.3.6 CESE consideră că, pentru UE, aceasta este o ocazie importantă de a-și face simțită prezența, prin inițiative concrete și tangibile în favoarea cetățenilor, întreprinderilor și angajaților mai afectați de criză.

4.3.7 Aceasta ar putea avea loc prin măsuri care să le protejeze drepturile: prin urmare, UE ar trebui să poată interveni în politica socială prin inițiative proprii. Componenta socială trebuie să fie deplin reintegrată în pactul strategic menționat la punctul 4.4.3. Măsurile trebuie să acopere și un alt segment, cel al politicilor economice (printre care o finanțare extraordinară a Strategiei de la Lisabona), și să sprijine întreprinderile mai vulnerabile, aspect care trebuie concretizat de UE împreună cu statele membre (punctul 4.2).

4.3.7.1 Trebuie promovate măsuri structurale privind piața muncii, care ar trebui să devină mai permeabilă și mai incluzivă, prin reguli adoptate la nivel european, utilizarea FSE, simplificarea procedurilor și plăți anticipate.

4.3.7.2 Trebuie promovate acțiunile în favoarea întreprinderilor care depun eforturi pentru aplicarea și respectarea principiului responsabilității sociale în Europa, precum și a principiului clauzei sociale în afara teritoriului european.

4.3.8 CESE dorește și solicită Comisiei ca, și prin măsuri de stimulare financiară (de exemplu, fondurile structurale), să facă tot posibilul, împreună cu partenerii sociali europeni, pentru a se ajunge la acorduri și/sau soluții care să reducă efectele crizei asupra întreprinderilor și angajaților, inclusiv prin difuzarea bunelor practici din unele țări.

4.3.9 Comitetul solicită Consiliului să facă tot ce este necesar, în special să introducă un *cod european* care să stabilească cadrul de lucru în vederea reducerii diferențelor salariale și a realizării unei noi justiții în ce privește retribuirea, nu doar în sectorul financiar; diferențele salariale au ajuns la o proporție nemaivăzută, fără nicio justificare. Metoda preferabilă în acest demers ar fi un acord european la care să participe partenerii sociali.

4.4 Realizarea unei UE politice: o UE a politicii concrete

4.4.1 Pentru a înfrunța și depăși criza, CESE consideră că UE ar trebui să dispună de instrumente decizionale care îi lipsesc în prezent și care sunt cauza principală a lipsei sale de acțiune, riscul fiind acela de a fi marginalizată în raport cu marile puteri care sunt China și SUA. Din acest motiv, CESE consideră că UE trebuie să dispună de o capacitate concretă de acțiune, chiar și cu instrumente provizorii, pentru a nu zădărnici munca și eforturile din această perioadă de adânci schimbări.

4.4.2 **Guvernanță politică:** în opinia CESE, una din principalele cauze ale crizei actuale o reprezintă diviziunile și erorile politice. Fără o viziune unitară, politica a fost incapabilă să acționeze, sfârșind prin a-și abandona rolul de îndrumare, atât la nivel mondial, cât și european. Rezultatele acestei abordări sar astăzi în ochii tuturor.

4.4.2.1 **Guvernanță internațională:** UE nu dispune încă de o politică externă comună, nici de o putere autonomă pentru a gestiona crizele, deși ar trebui să-și facă auzită vocea unică, cel puțin la nivelul zonei euro, în instanțele internaționale și, în special, în cadrul organismelor care sunt pe punctul de a fi reformate, pentru a contrabalansa puterea de decizie a altor blocuri economice și politice. UE reprezintă cea mai mare piață mondială de bunuri și servicii și contribuie cu cele mai mari ajutoare publice la finanțarea dezvoltării țărilor mai sărace, iar moneda sa, euro, este a doua monedă internațională de rezervă, fiind în consecință un *gigant economic* din multe puncte de vedere. Dacă se ia însă în considerare capacitatea sa decizională în context internațional, UE este un „pitic politic”; acesta este un adevărat paradox, de neînțeles pentru cetățenii europeni. Este necesar ca, dimpotrivă, politica internațională să fie influențată în mai mare măsură de propunerile și valorile europene.

4.4.2.2 Ca atare, șefii de stat și de guvern trebuie să aibă curajul de a recunoaște această limită și să-și fixeze obiective în consecință; în prezent, aceștia acționează ca o echipă fără căpitan, situație care generează costuri economice și politice semnificative. Nu este nevoie să invoci istorici sau „părinți fondatori” pentru a te convinge de acest lucru („Dacă Europa ar fi unită, fericirea, prosperitatea și gloria celor 400 de milioane de locuitori ai săi nu ar cunoaște limite”, W. Churchill, 1946). Ar trebui elaborat rapid un acord obligatoriu în vederea gestionării crizelor, care apoi să poată fi transformat în metodă comunitară, și nu invers, cum se întâmplă în prezent.

4.4.3 **Guvernanță economică:** obiectivul principal este de a furniza UE instrumentele necesare definirii și elaborării orientărilor comune la nivelul politicii macroeconomice și al politicilor sectoriale (cel puțin pentru zona euro, efectele pozitive răsfrângându-se asupra tuturor celor 27 de state membre), cu alte cuvinte – de a asocia politicii monetare europene o politică economică comună, plecând de la zona euro, care să nu se limiteze la o simplă misiune de coordonare și care să prevadă măsuri în sectoarele europene de interes strategic (mediu, energie, inovare, imigrație, ocuparea forței de muncă, coeziune etc.). Ar trebui elaborat un nou **pact european pentru creștere, dezvoltare durabilă, competitivitate și locuri de muncă**, un pact care să valorifice mai ales economia socială și ecologică de piață și să urmărească desăvârșirea pieței interne, după cum prevede Strategia de la Lisabona.

4.4.4 **Guvernanță socială:** pactul european ar trebui să cuprindă și politica socială și de coeziune printre obiectivele sale prioritare. UE ar trebui să dispună de o mai mare capacitate de intervenție în domeniul social ⁽¹³⁾, pentru a defini un prag minimal de drepturi sociale fundamentale. Toate aceste motive pledează în favoarea unei Europe mai în măsură să acționeze. Aceasta ar trebui să înceapă prin a reaminti că Uniunea Europeană a apărut sub forma unui proiect economic (CECO, CEE și euro) care a sfârșit prin a-și fixa obiective politice.

4.4.5 Prin urmare, CESE consideră că, în această perioadă, este necesară lărgirea bazei de participare a cetățenilor, în special a tinerilor, la procesul de construcție a UE, prin experimentarea unor noi forme de cointerese cetățenească, acesta fiind un aspect care nu trebuie lăsat la voia întâmplării. Lansarea de către UE a unei propuneri eficiente, care să nu rămână efemeră și care să-i aducă în prim-plan pe cetățeni, prin noi proceduri de participare la deciziile privind principalele politici europene, ar putea avea un impact major asupra opiniei publice. Aceasta ar constitui un instrument optim în vederea apropiării cetățenilor de instituțiile europene și ar contracara deficitul democratic al UE. Este un aspect esențial pentru viitorul Uniunii, care nu mai poate fi tergiversat, chiar dacă Tratatul de la Lisabona reprezintă, din acest punct de vedere, un mic pas înainte.

4.4.6 O contribuție importantă în această direcție poate veni din partea **societății civile europene**, care nu poate fi invocată doar în treacăt, ca o sferă aparte și slujind doar drept paravan. Și acest aspect reprezintă o provocare pentru CESE și pentru al său *Program pentru Europa*.

Bruxelles, 16 decembrie 2009

*Președintele Comitetului Economic și
Social European
Mario SEPI*

⁽¹³⁾ Cu prilejul luării sale de cuvânt din cadrul sesiunii plene a CESE din 30 septembrie 2009, dl Barroso s-a exprimat de asemenea în acest sens.